

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**R.P. Francisci Svarez Granatensis E Societate Iesv
Doctoris Theologi, Et In Conimbricensi Academia Primarij
at[que] Emeriti olim Professoris Tractatvs Qvinqve, Ad
Primam Secvndae D. Thomae**

Suárez, Francisco

Mogvntiae, 1629

Dispvatio I. De actu morali in communi, quidque in eo sit moralitas,
continens sectiones tres.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-94065](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-94065)

TRACTATUS TERTIVS
DE
BONITATE, ET MALITIA HUMANORVM
ACTVVM.

DISPVATIO PRIMA.

De actu morali in communi, quidque in eo sit esse morale.

Præcipuus scopus huius tractatus est explicare hæc diuisionem actus humani in bonum & malum, & quid sit vnumquodque horum membrorum: quo modo inter se opponantur: an interdum miseripossint inter se, an possit vnum in aliud transmutari, & quomodo adæquent diuisionem, & alia quæ in discursu materiæ prosequemur. Vt ergo ad hæc omnia pareatur via, necesse est prius intelligere quod sit eius diuisum, & per quid constituantur communis ratio eius, quia alioqui non poterunt commode speciales rationes bonitatis moralis & malitiæ intelligi. Quoniam vero potissimum agitur nunc de actu morali ut moralis est, dicemus prius quid sit iste actus, & quas condiciones requirat. Deinde quid formaliter sit in ipso ipsum esse morale: & quoniam ab actu morali vel in ordine ad illud multa alia denominantur moralia, breuiter etiam attingam quid sit in cæteris rebus illud esse à quo sic denominantur.

SECTIO I.

Quinam actus sint morales in homine.

I. *Moris significatio impropria.*

PRIMO quod sint in homine aliqui actus morales, certius est quã ut probatione indigeat, satisque constat ex communi modo loquendi omnium. Radix autem huius denominationis à more desumpta est, nam apud Latinos idem est morale, quod ad mores pertinet, ut constat ex Tullio lib. de fato. Mos autem, ut notauit D. Tho. 1. 2. quest. 58. artic. 1. idem seruetur quod frequens, sæpiusque repetitus idem operandi modus: quæ frequentia vel similitudo in modo operandi interdum oritur ex inclinatione & determinatione naturæ: & hoc modo tribuitur interdum mos irrationabilibus & inanimatis rebus, sic enim dicuntur mores bestiarum, seu ferarum, 2. Machab.

11. & Sapien. 12. infantium & insensatorum more viuentes: sic etiam legimus mores cœli apud Plin. libr. 14. cap. 1. Sed hæc metaphorica esse videntur, ut notauit D. Thom. in 3. q. 23. quest. 1. artic. 4. quest. hinc. 2. & Soto 1. de iust. quest. 7. artic. 2.

Proprie ergo dicitur mos, quando ille similis operandi modus oritur ex voluntaria determinatione operantis: & hoc modo dicuntur mores huiusmodi boni, vel mali, ad Hebr. 11. & Psalm. 67. Qui habitare facit vnius moris in domo. Hinc D. Isidor. 5. Ety. cap. 3. dicit morem esse veritate firmatam consuetudinem: postea vero subdit consuetudinem esse ius quodammodo moribus introductum: in quibus definitionibus videtur quidem vitiosum circulum committere: propter quod forte Soto citatus dicit morem interdum significare quemlibet actum, interdum frequentiam ipsam actuum, interdum vero habitum ex huiusmodi frequentia acquisitum. Sed reuera exprimaria significatione hæc vox neque vnum habitum, neque actum significat, sed ipsam frequentiam similitum actuum. Inde vero orta est denominatio actus moralis, quatenus significat illum actum, ex cuius frequentia mos conficitur. Cum ergo per se notum sit dari humanos mores, eodem modo certum est dari in hominibus actus morales: sed quinam hi sint, hoc inquiremus.

II. *Significatio propria.*

PRIMA opinio censet actum morale idem esse quod actum proprie & perfecte humanum, seu perfecte voluntarium: de quibus quid sint, dictum est à nobis tract. 1. initio, & tract. 2. initio, & videtur hæc esse sententia D. Thomæ 1. 2. in titulo & discursu questionis 18. & 19. semper enim mouet questionem de actu humano, quam appellationem confundit cum appellatione morali. Et potest breuiter suaderi, nam actus hoc ipso quod humanus est, est capax virtutis, & honestatis, & contrarij defectus: ergo hoc ipso est moralis actus. Probatur consequentia, quia actus qui diuiditur in bonum & malum, seu honestum & turpem, est ille qui est capax virtutis & proprietatis. Diximus autem actum morale esse, qui in hæc membra diuiditur. Antecedens vero

III. *Opinio pro hac q.*

Eius argumentum.

vero probatur, quia ille est actus humanus, qui procedit ex perfecta deliberatione & facultate rationis & voluntatis: ergo hoc ipso quod talis est, potest esse conformis, vel difformis rationi, quam respicit ut principium & regulam: ergo hoc ipso est capax honestatis, vel turpitudinis, quæ sumuntur per ordinem ad regulam rationis.

IV. Secunda opinio est actum moralem aliquid addere supra actum humanum, actualem scilicet libertatem: diximus enim supra libertatem non esse de ratione actus humani ut sic, quia potest actus procedere ex integra deliberatione & facultate rationis & voluntatis absque libertate. Diximus etiam posse esse perfecte voluntarium absque libero, quoniam obiectum tale est, ut perfecte cognitum necessitate inferat voluntati, & tanto melius, quanto melius cognoscitur: quod totum provenit non ex imperfecta, sed ex perfectissima facultate voluntatis: ad moralem autem actum non videtur sufficere tota hæc perfectio, si sit cum necessitate coniuncta, quia tunc determinatio talis actus provenit ab ipsa natura: ergo aliquid aliud oportet addere ad moralem actum, quod certe nihil excogitari potest præter libertatem.

V. Et quamvis forte dissensio inter has opiniones non sit multum de re ipsa, simpliciter tamen hæc posterior vera est, si commode explicetur. Suppono itaque actum moralem per se primo reperiri in actibus elicitis in voluntate, quia illi sunt soli capaces formalis honestatis & bonitatis, à qua homines dominantur boni studiosi, ut dicam. Alii autem actus hominis qui denominantur morales recipiunt hanc denominationem ab actu voluntatis: & ideo interdum dicitur Thom. esse morale per se reperiri in voluntate, per accidens vero in aliis potentiis, siue in actibus earum, quatenus subiacent imperio voluntatis. explicatio ergo hoc actu in voluntate, explicatus etiam erit in reliquis potentiis.

VI. Dicendum primo, ut actus voluntatis moralis sit, necesse est ut procedat ex perfecta deliberatione rationis, non solum quatenus potest unum actum vel obiectum cum alio conferre in ratione delectabilis, vel alio modo convenientis naturæ, sed etiam sub ratione honesti, aut turpis. Hæc conclusio colligitur ex Theologis statim citandis, sed præcipue ex Div. Thoma, qui hæc de causa variis in locis docet rationem esse primam radicem moralis entis, ut patet 12. quest. 18. artic. 5. & quest. sequenti, artic. 1. præsertim ad 3. & 3. contr. Gent. c. 10. Vnde quest. 2. de malo, art. 4. dicit actum esse moralem, ex eo quod est actus rationis, quia vero ratio non est sufficiens, neque proximum principium elicendi actum moralem, subdit statim art. 6. actum moralem esse actum voluntarium à ratione procedentem: & art. 6. illius. q. 18. dicit actum exteriorum non habere rationem moralitatis, nisi quatenus est à voluntate, & idem recipit quest. 2. de malo, art. 2. ad 13. Sunt ergo voluntas, & ratio deliberans, proprium principium actus moralis ut sic, illa ut elicens, hæc ut regulans, seu dirigens. Est ergo de ratione moralis actus quod sit perfecte humanus, nam actus humanus est qui prædicto modo est à voluntate, & ratione.

VII. Deinde hanc conclusionem confirmant quæ adducta sunt pro prima sententia in num. 3. præsertim illa ratio, quia actus moralis, iuxta communem modum sentiendi omnium, est ille, ex quo confici possunt boni, vel mali mores hominum: sed huiusmodi actus est ille qui est à ratione potente deliberare de honestate, vel turpitudine morum.

Et hæc ratio in pueris non potest reperiri actus moralis, neque in amentibus, etiam si iuxta probabilem sententiam aliquorum possit in eis inveniri aliqua indifferentia in operando, & aliquis discursus & comparatio inter unum bonum & aliud, & inter commodum & incommodum: ergo prædictus concursus rationis est necessarius ad morales actus. Et hæc conclusio amplius constabit ex sequenti.

Dicendum secundo. Ut actus sit moralis, necesse est ut actualiter sit liber. Hæc conclusio sumitur ex Scot. in 2. d. 40. ad 2. & Durand. d. 38. quest. 1. Henric. quodlib. 13. quest. 1. Soto 1. de iust. quest. 7. artic. 2. & Navarro præludio 6. num. 2. summa. estque aperta doctrina D. Thomæ in 2. loco paulo antea citato, ubi dicitur incipere genus moris, ubi primum dominium voluntatis invenitur: dominium autem voluntatis est per libertatem. Ita habet in 2. d. 24. quest. 3. artic. 2. & clarior in 3. d. 23. quest. 1. art. 2. quest. 1. ubi id colligit ex etymologia nominis num. 2. à nobis explicata. Idem in finuat 1. p. q. 19. artic. 1. ad 3. Ratio vero est, quia mores proprie dicuntur solum de actibus liberis, quia frequens eorum similitudo, seu repetitio oritur solum ex voluntaria determinatione operantis: in actibus autem necessariis oritur à natura. Et confirmatur, nam amor beatificus licet sit à voluntate, & à ratione plene considerante, nihilominus non est actus moralis, solum quia est necessarius. Tandem ad actum moralem ut sic, sequuntur hæc proprietates quod sit laudabilis, vel vituperabilis, capax meriti, vel demeriti, & cæter. quæ non possunt reperiri nisi in actu libero.

Dices: hæc sola conditio sufficit, iuxta dicta, ad moralem actum, & potest separari à priori explicata in præcedenti conclusione: sine causa igitur tot conditiones exegimus. Maior patet, quia ex hoc quod actus sit liber, est sufficiens ad constituendum morem per similem frequentem repetitionem, quæ erit ex intrinseca determinatione agentis, cum sit libera. Minor autem ostenditur, nam si quis utens ratione actu deliberet de actione aliqua ex temporalibus rationibus convenientiæ, vel disconvenientiæ, nihil aduertens de honesto, vel turpi, tunc libere operabitur, & eligeret, v.g. quod est delectabilius, vel commodius ad vitam tuendam, & carebit tunc deliberatione rationis in prima conclusione posita: poterit ergo tunc esse actus moralis absque illa deliberatione.

Respondetur in primis fortasse casum esse moraliter impossibilem, quia oportet illam inadvertentiam ad honestum, vel turpe esse profus involuntariam, quia si esset voluntaria, iam esset in potestate hominis talis deliberatio actualis, & hanc diximus esse necessariam ad moralitatem actionis: vix autem intelligi potest hominem actu operari libere perfecta & rationali libertate, quin sit in potestate eius deliberare etiam de honestate, vel turpitudine talis actionis, iuxta dicta tract. 2. disp. 4. sect. 3. Secundo dicitur, admissio casu, quod illa inadvertentia sit prorsus naturalis, tunc illum actum non posse dici absolute & simpliciter moralem. Primo quidem, si ad nominis radicem attendamus, quia actus non est natus ita fieri, ut ex eo possit confici mos, quia talis modus operandi est rarissimus, & casualis, & præter voluntatem humanam: quare omnibus pensatis provt hic & nunc sit, non potest dici quod sit ex intrinseca determinatione ipsius operantis. Deinde quia actus moralis proprie dicitur est in ordine ad rectitudinem, vel obliquitatem morum, & ideo necessario requirit capacitatem huius rectitudinis,

VIII. 2. Assertio.

IX. Obiectio contra præcedentem.

X. 1. Dilutio.

2. Dilutio.

VAN REZ
OTIO
IV
V

nis, vel obliquitatis: ille autem actus proxi in casu fingitur, est incapax rectitudinis, & consequenter obliquitatis, & ideo non est moralis, & ut sic dicendus est indeliberatus.

XI. Ad fundamentum prioris sententiae est facilis responsio. Nam quod attinet ad D. Thom. & alios autores, loquuntur fere semper de homine viatore, in quo nunquam separantur perfectum rationale, voluntarium, & liberum, & ideo pro eodem reputant actum humanum & moralem. Ad rationem dicitur rectitudinem illam, honestatem, vel bonitatem; quae potest inueniri in actu necessario voluntatis, verbi gratia, in amore beatifico, esse quandam rectitudinem naturalem & physicam, non proprie moralem, de quo latius infra disp. 3.

SECTIO II.

Quid sit in huiusmodi actu morali ipsum esse morale.

I. Ratio prima dubitandi.

Ratio secunda.

II. Opinio.

Ratio dubii esse potest, quia in hoc actu possunt duo considerari, scilicet substantia ipsius actus, quae est veluti quid materiale, & formalis ipsa denominatio seu forma illa, à qua actus denominatur moralis. De primo constat esse ipsam entitatem actus, quae est etiam quid physicum & naturale. De secundo autem valde obiectum est quid sit. Nam in primis non potest esse ens rationis proprie dictum, quia hoc esse morale est in rebus ipsis, intellectu nihil fingente, vel comparante. Item hoc esse morale est radix proprietatum realium, meriti, &c. ens autem rationis nihil reale potest conferre. Deinde non potest esse extrinseca denominatio ab aliqua re sumpta: primo, quia hae denominatio fere nihil differt ab ente rationis, quia cum non sit in re ipsa denominata, solum fieri videtur per intellectum comparantem unam rem ad alteram, v. g. visionem ad obiectum actus in illo esset. Unde non videtur hae denominatio extrinseca sufficere ut actus sit dignus laude, vel premio ratione illius, quia nihil in eo ponit. Secundo, quia hae denominatio moralis est analogica, & primo conuenit actibus voluntatis, reliquis autem rebus in ordine ad illos, quia sunt principia eorum, vel quid simile: in omni autem analogo primum analogatum est intrinsece tale, reliqua extrinsece per habitudinem ad illud: ergo oportet ut hoc esse morale sit intrinsece in actu voluntatis: non ergo est per denominationem extrinsecam. Ac tandem omnis forma extrinsece denominans unam rem, debet esse intrinsece in alia, ut visio denominans extrinsece obiectum visum, est intrinsece in visu, quia cum sit forma realis, oportet ut alicubi realiter insit: sed hoc esse morale non reperitur intrinsece in alio praeter actum voluntatis: ergo non potest esse in illo per solam denominationem extrinsecam. Aliunde vero non videtur esse posse aliqua realitas intrinseca actui, ut patebit facile discurrendo per rationes omnium predicamentorum, & ex dicendis constabit: quid ergo est?

Prima opinio esse potest, moralitatem actuam voluntatis esse ipsam essentialem & intrinsecam entitatem eius, ita ut hoc esse non dicatur morale, quia non sit etiam naturale & physicum, sed quia est tale ens quod ex natura sua habet fieri à voluntate rationali per rationem directam & motam. Fundamentum esse potest praeter rationes dubitandi positas, quia talis actus per se & natura sua dicitur realem habitudinem ad suum principium,

quod est voluntas, & ratio, & ad suum obiectum per rationem propositum, sed ex vi huius habitudinis est actus moralis, quia respicit principium & obiectum morum: ergo. Et videtur huic sententiae fauere D. Thomas interdu, dicens esse morale per se conuenire actibus elicitis à voluntate, aliis per accidens, ut significat 1. parte question. 39. articulo primo clarius in 3. dist. 25. quest. art. 4. q. 2.

Sed hae sententia sustineri non potest, procedit enim ex defectu duplicis distinctionis. Nam cum agimus de esse morali, loqui possumus aut de illo esse quod denominatur morale, aut formaliter de ipsa formali denominatione, aut forma unde sumitur. Priori modo ipsum physicum & naturale esse actus voluntatis denominatur morale, quando habet omnia ad moralitatem requiritur, sic enim actus ipse quo voluntas aliquid vult, actu moralis dicitur: constat autem illum actum habere physicam entitatem. Hic autem non hoc inquirimus, sed ipsam formalem rationem denominantem, & hanc non potest habere actus ex vi solius entitatis suae physicae, quia potest esse tota entitas actus physica & naturalis, & nihilominus non sit moralis actus: denominatio autem quae sumitur ex sola entitate praecise sumpta, est inseparabilis ab illa. Assumptum patet, quia actus voluntatis sine deliberatione rationis elicitus tunc non est moralis, si autem accedit rationis deliberatio, sit moralis, manente eadem entitate actus involuntate. Idemque erit in amore necessario, & libero, qui potest esse idem secundum substantiam & entitatem, ut dictum est. Secundo deficit hae sententia, quia aliud est loqui de aptitudine, seu capacitate, quam habet actus ut moralis sit, aliud vero de actuali moralitate eius. Primum habet actus voluntatis ex vi suae physicae naturae, & hoc probat ratio praedictae sententiae, quia hoc ipso quod hic actus natus est, ab his principiis oriri, & tendere in tale obiectum, est capax moralitatis per se primo, & non per alium actum, quod fere voluit docere D. Thomas citatis locis in num. 2. non tamen habet actualem moralitatem ex vi huius capacitatis, quia recte fieri potest, ut actus ex natura sua possit fieri hoc, vel illo modo, & tamen ut actu non ita fiat. Sic ergo potest etiam natura sua postulare, vel saltem admittere, ut morali modo fiat, & consequenter ut actus moralis sit, & tamen non ita fieri. Nos ergo non agimus de capacitate moralitatis, de qua potest praedicta sententia verificari, sed inquirimus actualem statum moralitatis, per quid constituitur.

Secunda opinio dicit hoc esse morale, ultra entitatem & substantiam actus addere realem quandam modum intrinsece afficientem actum voluntatis, sine quo non erit moralis, & illo posito non poterit non esse. Hic autem modus poterit explicari aut ad similitudinem utilitatis actus, nam utilitas est modus realis in actu vitali, sed esse morale est quoddam esse vitale, nam principium morum ut sic, vitale est. Deinde potest explicari iuxta probabilem sententiam asserentem esse liberum, esse realem modum in actu libero voluntatis, quia libertas est perfectio voluntatis non solum in actu primo, sed etiam secundo: ergo est aliquid reale non solum in ipsa potentia, sed etiam in ipso actu: ergo cum non sit substantia eius, erit saltem modus eius: ergo erit idem de esse morali, quod velet idem cum esse libero, vel coniunctum cum illo.

Hae vero sententia etiam mihi displicet, quia non potest satis explicari, vel intelligi id quod affirmat, in actu enim voluntatis [& idem est de actu

III. Resoluitur 1.

Resoluitur 2.

IV. Opinio.

V. Impugnatur.

actu immanenti cuiuscumque potentia] præter specificam entitatem actus non potest intelligi modus aliquis, nisi aut per intentionem in subiecto, aut per extensionem ad subiectum, aut per habitudinem & dependentiam à suo principio, quia ille actus non habet in se aliam transcendentem habitudinem, neque aliquod entitatis absolute, in qua non includantur hæ habitudines, vel aliqua ex illis. Sed ille modus qui dicitur esse moralitas actus voluntatis, non potest esse extensio ad subiectum, neque intentio in subiecto, quia sicut potest tota substantia actus reperiri sine moralitate, ita tota extensio & intentio actus potest esse sine moralitate, potest enim voluntas magno & parvo conatu ferri ineliberate & necessario, ex quo conatu sequitur intentio: potest etiam eodem modo ferri in plura, vel pauciora obiecta, in quo consistit illa veluti extensio actus: in his ergo duobus modis non potest consistere esse morale. Rursus etiam dependentia realis & physica, quam actus voluntatis habet à suo proximo principio, potest esse sine moralitate: ostendimus enim in superioribus actum voluntatis cum eadem dependentia à voluntate, nunc posse esse liberum, postea necessarium solum propter diversam proportionem obiecti ex parte intellectus.

VI. Ex his proceditur.

Quod si quis dicat non dependentiam physicam, sed moralem esse modum illius quid dicitur moralitas actus. Primum in hoc petitur principium, nam inquiri per quid illa dependentia physica fiat moralis. Et deinde non defendit opinionem, quia dependentia non est modus intrinsecus & realis, nisi quatenus physica est, nam dicitur habitudinem ad causam per se realiter & physice influentem, & quidquid præter hoc addit, cum non dicat physicum influxum per se, nihil reale, novum, & intrinsecum ponit in effectu: nullus ergo excogitari potest talis modus. Neque exempla allata illum declarant, nam esse vitale in actu, præter substantiam actus nihil aliud est nisi dependentia physica à proximo principio vitali: hoc autem licet necessarium sit ad actum moralem, de quo agimus, quia oportet esse elicatum à voluntate, tamen id non satis est ad moralitatem actus, ut ex dictis patet, quia stante eadem dependentia vitali ab eodem principio vitæ, stat actum esse vel non esse moralem. Exemplum autem de libertate potius confirmat oppositum, quia ratio libertatis formaliter reperitur in potentia: in actu vero non, nisi includendo denominationem à potentia à qua ipse formaliter in se continet determinationem ad unum: tamen quia est à potentia, in cuius potestate est non sic determinari, ideo actus ipse denominatur indifferens, seu liber.

VII. Opinio declaratur.

Tertio opinio esse potest, hoc esse morale actus esse respectum quandam ad rectam rationem, id est, legem ut regulantem actum voluntatis: est enim actus voluntatis conformis, vel difformis rei, quæ conformitas, vel difformitas in relatione consistit: sicut similitudo & dissimilitudo. Unde sicut ab his relationibus potest abstrahi quidam conceptus communis relationis fundatæ in qualitate, ita ab hæ relatione conformitatis, vel difformitatis potest abstrahi conceptus communis respondens ad rectam rationem, quæ potest appellari regulabilitas. Fundamentum esse potest, quia esse morale dividitur per bonum & malum morale, tanquam per differentias per se, ut colligitur ex D. Thom. 1. 2. quæst. 19. articulo 1. sed bonitas, vel malitia moralis consistit formaliter in conformitate, vel difformitate ad rationem rectam: ergo communis ratio esse moralis debet stare in ordinem secundum D. Thomæ.

consistere in ratione respectiva communi abstractibili ab illis membris, quæ non potest esse alia nisi esse regulabile per rationem rectam.

VIII. Reicitur propter duo falsa que supponit.

Hæc sententia & est insufficientis ad rem explicandam, & est in rigore falsa: & primo quidem supponit bonitatem moralem consistere in conformitate illa respectiva, quod valde dubium est, & magna indiget explicatione. Deinde supponit, à bonitate & malitia formaliter sumptis posse abstrahi conceptum communem alicuius relationis quod forte etiam falsum est, quia illa duo privative opponuntur, si de eis formaliter loquamur: inter privationem autem & habitum nulla est convenientia communis: unde actus moralis bonus & malus possunt quidem convenire quasi materialiter in communi ratione actus, vel positivæ habitudinis ad obiectum per rationem propositum: tamen formaliter ratione malitiæ & bonitatis sunt primo diversi. Sed hæc omitto, quia pendet ex infra tractandis.

IX. Prenotatio duplicis sensus dicitur opinionis.

Duobus igitur modis potest intelligi hoc esse regulabile per rectam rationem. Primo ut recta ratio habeat rationem veram præcepti, aut legis respectu voluntatis, quod non potest ratio habere ex se, quia non habet potestatem superioris respectu voluntatis: neque idem homo habet proprie iurisdictionem in seipsum, ut se possit proprie per legem obligare, & eo modo quo se potest obligare necesse est ut oriatur id ex voluntate. Ratio ergo ut ratio, & ut regulans voluntatem non inducit propriam rationem legis, nisi quatenus participat, vel applicat præceptum alicuius superioris, scilicet Dei, vel alterius qui participet potestatem eius. Secundo modo potest intelligi hic respectus ad rectam rationem: non ut præcipientem proprie, sed ut proponentem & iudicantem de ipsis obiectis secundum eorum naturam, scilicet lege superioris, sicut iudicat ratio, mentiri esse malum & disconveniens naturæ rationali ut sic, etiam si à nullo superiori sit prohibitum.

X. Impugnatur iam in primo sensu Primo.

Si ergo loquamur in priori sensu, sic esse regulabile per rationem, vel legem non potest esse ipsum esse morale: primo, quia in Deo ipso potest intelligi actus, vel actio moralis, sicut in eo intelligitur libertas & honestas, quidquid enim Deus operatur, bonum est, & ipsa operatio, ut est ab ipso, potest dici moraliter bona bonitate iustitiæ, aut misericordiæ, aut veritatis, propter quod non tantum est dignus honore, sed etiam laude: Deus autem est supra omnem legem: ergo absque respectu ad legem intelligitur esse, & bonum morale. Unde est reperiri in hoc aliquid singulare in Deo, quia cum operatur libere, nullum esse reale liberum in ipso ponitur, sed tantum in actione ad extra, & ideo si quid est moralitatis in actibus Dei, magis est in actibus externis, quàm in actu interno, quamvis in illo etiam considerari possit esse terminatum ad extra. Secundo et in homine intelligitur recte esse morale absque respectu ad legem, nam, ut dicebam, hæc conditionalis est vera, si per possibile, vel impossibile homo non haberet superiorem, vel ab eo non gubernaretur per legem, nihilominus per rationem iudicando dare elemosinam esse per se conveniens naturæ, homicidium autem esse disconveniens, libere operando iuxta hæc dictamina, operaretur moraliter, & bene, aut male: ergo moralitas operationis humanæ non est sumenda per se primo ex respectu ad legem. Tertio etiam nunc posita lege non ideo actus est moralis, quia regulatur per legem, sed è contrario potius, quia homo est morale agens, & non habet voluntatem indefectibilem à bono, ideo indiget lege superioris inclinantis in bonum, & avertentis

tentis à malo: ergo esse regulabile per legem, supponit potius esse morale, quam illud constituat, & ideo nullus actus necessarius potest vere ac proprie per legem regulari, quia non est moralis, sed naturalis, de naturalibus autem non datur præcepta. Vnde confirmatur, nam supposita in actu voluntatis habitudine intrinseca ad suum obiectum, & sua principia, esse regulabilem per legem, nihil ei addit præter denominationem extrinsecam à potestate legislatoris: non potest autem esse morale poni in hac denominatione, tum quia illa est omnino ab extrinseco, esse autem morale debet esse aliquo modo ab intrinseco: tum etiam, quia quod actus sit regulabilis hoc modo, non provenit ex potestate hominis, sed Dei & superioris: esse autem morale debet esse in actibus humanis ex parte hominis, ideo enim per hoc esse meremur, vel demeremur, laudamur, vel vituperamur. Quarto si in hoc respectu confisteret esse morale, tam primario conveniret actibus externis sicut externis voluntatis: consequens est contra communem sensum Philosophorum moralium, & Theologorum, quia mores hominum ut sic, per se primo pendunt à voluntate. Sequela probatur, quia lex tam per se primo regulat actus externos, sicut internos, imo nonnunquam lex non prohibet, vel præcipit internum, nisi ob externum, ut patet de lege non furandi, vel dandi eleemosynam, quod est signum hanc regulabilitatem, seu hunc respectum non esse proprium actus moralis ut realis est, sed per se extendi ad obiectum moralium actuum.

XI. Si verò loquamur in posteriori sensu, hoc est, de recta ratione solum pro ut lumen manifestas id quod est in rebus & in obiectis prosequendis, vel vitandis à voluntate, triplex respectus potest considerari ad huiusmodi rectam rationem. Primus ex parte ipsius obiecti in quod tendit voluntas, in quantum illud censet bonum, quod est conforme rectæ rationi, & malum quod est disforme. Secundus ipsius actus voluntatis ad tale obiectum, quia tendit in illud, amando, vel refutando illud. Tertius est inter actum voluntatis & iudicium intellectus, qui intelligi potest ad modum cuiusdam similitudinis, vel cuiusdam proportionis, quæ in hoc consistit, quod voluntas ita versatur circa illud obiectum, sicut intellectus iudicat esse faciendum: in nullo autem horum respectuum potest consistere esse morale actus voluntatis.

XII. Probatur de primo respectu. Primo quidem, quia ille respectus potest antecedere omnem actum moralem, ut si intellectus iudicet eleemosynam esse faciendam hic & nunc, & voluntas non moveatur, ibi nullus est actus moralis, quia iudicium illud intellectus naturale est, & tamen est illa conformitas obiecti ad rectam rationem. Quod si dicas ibi esse obiectivum solum, non vero secundum existentiam donec actu fiat eleemosyna. Respondetur in primis id esse per accidens ad rationem obiecti voluntatis in quantum illud idem quod est obiectum in intentione, postea est effectus voluntatis in executione. Vnde si obiectum diligendum non sit, actus hominis humanus & liber poterit secundum existentiam antecedere cum illo respectu actum moralem, ut si consideretur Deus ut diligendus, vel visio beata ut honeste amabilis. Vnde etiam intelligitur hunc respectum non esse proprium actus moralis ut sic, sed latius patere: non ergo potest esse morale constitui formaliter per ipsum. Tandem, quia si recte consideremus obiecta morum, non sunt honesta, quia confor-

miā rectæ rationi sub hac consideratione, sed potius quia ipsa ex se talia sunt, ideo recta ratio iudicat esse faciendam: ut dare eleemosynam non ideo est honestum, quia recta ratio iudicat esse faciendam, sed potius ideo ratio iudicat esse faciendam, quia in eo obiecto invenit honestatem, & quandam conformitatem cum fine, & natura hominis, ut latius disput. seq. ergo ille respectus conformitatis obiecti ad rationem non est quod formaliter constituit illam honestatem vel moralitatem quæ in obiecto potest intelligi, sed est quid consequens ad illam supposito iudicio rationis, siue ille respectus sit realis, siue rationis, quod parum ad præsens refert, quamvis probabilius sit ex parte obiecti esse respectum rationis, qualis est scibilis ad scientiam. Ex quo capite etiam concludi potest esse morale non consistere in hoc respectu, formaliter loquendo, quia non potest esse proprie ens rationis, ut probant argumenta facta in initio quaestionis.

XIII. De secundo respectu actus ad obiectum facile est ex dictis probare non consistere in ea esse morale. Primo quidem, quia in hac habitudine consistit substantia & entitas ipsius actus, specificatur enim ab obiecto etiam in suo esse physico & naturali: ostensum est autem supra esse morale formaliter non esse solam substantiam, vel entitatem actus: ergo non potest consistere in sola hac habitudine. Secundo, quia hic respectus abstrahit ab actu morali, & non morali, in amore enim beatifico reperitur respectus ad obiectum valde conforme rationi, & tamen in illo actu non est esse morale.

XIV. De tertio respectu actuum inter se in primis fieri potest eadem ratio, quia hic respectus abstrahit ab esse morali, & non morali, nam in re visione beatam quatenus continet iudicium de Deo diligendo, & inter dilectionem beatificam, est illa conformitas, quia voluntas ita tendit, sicut intellectus iudicat esse tendendum, & tamen in illis actibus non est moralitas. Secundo, quia cum hæc relatio sit ad modum relationis similitudinis, supponit existentiam utriusque extremi ut resultat: ergo quatenus hic respectus potest resultare in actu morali voluntatis, prius natura supponit ipsum actum ut existentem, & dimanantem à voluntate & ratione, quam resultat ibi conformitas illa ad rationem: ergo hic respectus ut sic non constituit, sed supponit esse morale: sicut in rebus naturalibus, ut effectus referatur ad causam relatione similitudinis, prius natura supponi debet ut existens & dimanans à causa: sic enim actus moralis voluntatis ut sit in re ipsa conformis actui intellectus, debet supponi ut manans à voluntate ut efficiente, & aliquo modo ab intellectu ut dirigente: ex hoc autem præcise intelligitur actus moralis, prius quam intelligatur resultare alius respectus quod probato, nam ex hoc præcise est homo dignus laude, vel vituperio: nam respectus postea resultans est quid per accidens, & præter intentionem. Omitto valde probabile esse hunc respectum esse solum rationis, quia non est fundatus in vera unitate, vel convenientia, quæ inter actus, id est, inter iudicium intellectus, & amorem voluntatis, sed fundatur in quadam proportionem, vel proportionalitate solâ, quæ non satis est ad respectum realem. Nullo ergo modo potest hoc esse consistere in solo respectu ad rationem. Quod si tandem dicatur non sumi hic hunc respectum in eo rigore, sed solum ut significat emanationem quandam actus voluntatis à iudicio

Prænotatio
triplicis re-
spectus in 2.
sensu posito
n. 9.

XII.
Impugna-
tur iam 2.
sensus quo-
ad i. respe-
ctum mul-
tifariam.

XIII.
Impugna-
tur demum
quoad 2. re-
spectum.

XIV.
Impugna-
tur quoad
3. respectum

judicio rationis: Respondetur primo hoc esse valde improprie significari per respectum conformitatis vel difformitatis: ac deinde verum quidem hoc esse necessarium ad actum morale, non tamen sufficere, nisi ex parte voluntatis aliud adiungatur, quia in actu non morali potest ille modus emanationis à ratione reperiri.

XV. Dicendum est ergo primo, *Esse morale* in actu voluntatis præter entitatem, & substantiam eius nihil addere, nisi modum cuiusdam emanationis, seu cuiusdam moralis dependentiæ à ratione aduertente, & à voluntate libere operante. Hæc assertio probati potest primo à sufficienti enumeratione, quia suppositis exclusis nihil aliud excogitari potest. Secundo, quia posito illo modo operandi in actu voluntatis, impossibile est quin sit moralis, & non posito illo modo, impossibile est esse morale: ergo per illum constituitur in esse morali. Dices hoc genus argumentandi habere locum in quacunque conditione necessaria, & ita solum concludit libertatem, vel aduertentiam esse conditionem necessariam ad actum morale, non vero esse principaliter ipsum esse morale. Respondetur arg. esse efficacem ex materia, quamuis non sit ex forma, quia ibi nihil aliud inuenitur, quam quod præter conditionem necessarium sit principium formale, & quia in tali conditione nihil reperitur quod sit, præter rationem formalem, recte concluditur per illud constitui formaliter rem, quo posito habet talem denominationem, & ablatio non habet. Tertio est optima ratio, quia posito involuntate illo modo emanationis, consequitur proprietates morales actus moralis ut sic, & augentur, vel minuuntur in ordine ad illum modum, quia cæteris paribus eo actus est laudabilior, vel vituperabilior, quo fit cum maiori libertate, vel aduertentia. Et hinc est illud axioma, *Peccatum in tantum est peccatum, in quantum est voluntarium*, quod supra dictum est, intelligendum esse de voluntario & libero rationali. Ergo signum est actum morale formaliter consummari per illum modum operandi, nam rei proprietates manifestant essentiam.

XVI. Dicendum secundo. Hic modus non est aliquid physice & intrinsece inherens actui morali, sed in actu exteriori dicit denominationem ab actu libero voluntatis: in ipso autem actu voluntatis dicit præter physicam emanationem à voluntate, denominationem à ratione dirigente, & à voluntate ex plena potestate ita operante ut possit non operari. Prima pars huius sententiæ constat ex dictis contra secundam opinionem supra impugnatam. Secunda vero pars sumitur ex D. Thoma 1. 2. quest. 18. artic. 6. ubi hac ratione dicitur non esse aliam moralitatem in actu exteriori, quam in interiori, & quest. 20. artic. 3. & 4. ex eodem principio definit actum exteriorem per se non augere bonitatem, vel laudabilitatem operantis. Ratio etiam est clara, quia eadem actio exterior, si sit à voluntate libera, est moralis: si vero casu & sine aduertentia fiat, non est moralis: ergo signum est totum hoc consistere in denominatione à voluntate. Tandem quia actio exterior habet per se totam suam substantiam & entitatem à proximo principio exequenti: ab illo autem non habet esse morale, sed esse physicum, ergo tantum habet esse morale per ordinem ad primum principium mouens, & dirigens humano modo, quod est voluntas.

XVII. Vltimam partem conclusionis insinuat Durandus in 2. d. 38. quest. 1. numer. 5. & 6. & patet facile ex dictis, nam de ratione huiusmodi actus moralis in primis est ut sit per se & intrinsece voluntarius, & hoc quidem est formaliter & intrinsece in ipso actu, & realiter, ac de substantia & entitate eius, ut constat ex dictis agendo de voluntario: hoc autem *Voluntarium* ut sit perfectum, indiget perfecta aduertentia rationis, quæ in actu non ponit aliquid præter entitatem eius, sed solum directionem quandam, à qua denominatur actus cum aduertentia, seu perfecto modo factus. Est accommodatum exemplum in opere artificioso, nam si quis voluntarie, & ex directione artis fingat monstrum, actio est artificiosa: si vero volens depingere hominem, casu depingit monstrum, actio non est artificiosa, sed deficiens ab arte, & tamen si consideretur physice actio ipsa, eodem prorsus motu physico perficitur. Igitur sicut in hoc exemplo esse, vel non esse artificiosum, est denominatio ab arte dirigente, ita in actu voluntatis, quod procedat ex perfecta aduertentia, solum est denominatio ab actu intellectus. Ultra hoc etiam necessaria est denominatio ab ipsamet potentia voluntatis ut potente non elicere, quam agendo de voluntario, ostendimus nihil intrinsecum addere actui voluntatis, quia voluntas ut sic, non influit in illum.

Atque hinc intelligitur primo hoc esse morale esse diuersæ rationis, & quasi analogum in actu exteriori, & interiori: nam primum differt in voluntario intrinseco, & extrinseco: deinde differt in forma, à qua sumitur denominatio, ut declaratum est. Deinde hoc esse immediate conuenit actui interiori, exteriori vero non nisi per interioriorem. Secundo colligitur, licet actus morales interiores essentialiter & specificè differant in eo esse reali & intrinseco quo denominantur *morales*, tamen in modo illo, in quo consummatur moralitas, non differre formaliter, siue sint boni, siue mali, libertas enim voluntatis eiusdem rationis est in actibus bonis & malis: & similiter aduertentia intellectus eodem modo fit. Est exemplum in virtutibus intellectus, & in aliis actibus qui sunt ab intellectu ut ratione, nam licet ex obiectis differre possint in ratione talis, vel talis scientiæ, aut etiam in veritate & falsitate, tamen formaliter in modo ratiocinandi & colligendi non differunt, quia modus operandi intellectus semper est idem: sic igitur in presenti contingit.

XVIII. Ad rationem dubitandi initio positam respondetur hoc esse morale consistere in denominatione intrinseca saltem respectu ipsius actus: quod ideo dico, quia respectu operantis tota hæc denominatio sumitur à potentia, siue actibus sibi intrinsecis: & ab his rebus quæ sunt in potestate eius, quod supra insinuaui esse necessarium ad moralitatem. Ad primam rationem & probationem respondetur huiusmodi denominationem proprie non esse ens rationis quod consistit in fictione intellectus, sed est in rebus ipsis, quæ ita se habent, ut licet vna non sit in alia, neque illi inhercant, aut illam informant: habent tamen inter se aliquam habitudinem, vel causalitatem, ratione cuius vna denominatur ab altera ut D. Thomas docuit 1. 2. quest. artic. 2. ad 1. unde hoc videtur solum tribuere relatiuis, sed intelligendus est non solum de relatiuis prædicamentibus, sed etiam de transcendentalibus, & de quocunque genere habitudinis realis, nam est eadem ratio, & colligitur ex eodem D. Thom. 1. part. quest. 37. articulo secundo, & in 1. dist. 32. quest. 1. articulo primo, & d. 40. quest. 1. artic. 1. ad 2. Ex hac autem rerum habitudine sumit intellectus fundamentum vel ad imponenda nomina, vel ad fingendos respectus rationis: & fortasse nihil aliud sciunt qui appellant hoc esse, ens rationis, sci-

XIX. licet

licet fundamentaliter, & quia in re denominata non ponit nouum esse reale. Vnde ad alteram partem illius augmenti negatur hanc denominationem sic explicatam non sufficere, ad effectus morales, quia est evidens in rebus humanis multum estimari & valere huiusmodi denominationem ad morales effectus, nam dominium, iurisdictionis, & similia non addunt rebus physicas entitates, sed morales facultates ortas ex libero consensu voluntatis. Et ratio huius est, quia homines reguntur ratione, & in estimatione rationis multum præponderat ordo rerum in ordine ad voluntatem & libertatem humanam, & in ordine ad superioris voluntatem, præsertim quia cum præsens denominatio non sit omnino extrinseca operanti, non est mirum posse ei cedere in laudem, meritum, & alios effectus.

XX. Ad secundam rationem responderetur, si contingere possit denominationem respectu eius cui primario datur, esse extrinsecam, posse illam secundario & analogice communicari alicui, cui etiam extrinsece conueniat mediante re prius denominata: nam calor & substantia cui inhaeret dicuntur extrinsece visa, & nihilominus calor dicitur proprie ac simpliciter visus, substantia vero non nisi per accidens & secundum quid: & sic esse visum potest esse quid analogum respectu visibilis per se, & per accidens, & tunc non est necessarium ut primum analogatum sit intrinsece tale. Et ratio est clara, quia analogia fundatur in proportione quadam, seu proportionalitate: hæc autem sicut sumitur interdum per ordinem ad formam intrinsece denominatam, ita potest sumi in ordine ad formam denominatam extrinsece, quando forma denominans habet aliquam variationem, seu ordinem in denominando. Sic ergo in præsentem, quamuis esse morale analogice conueniat actibus internis, vel externis, vel aliis rebus: nihilominus potest omnibus per extrinsecam denominationem conuenire, quæ primo ac per se conuenit actibus internis, per quos communicatur externis: atque hæc est sufficiens responsio.

XXI. Potest tamen esse alia responsio, quam statim addam respondendo ad alteram partem illius argumenti, quæ in hoc fundabatur, quod forma extrinsece denominans debet prius in aliquo intrinsece reperiri: ad quod breuiter dicitur, verum quidem esse formam realem extrinsece denominantem aliud vel inhaerendo, vel per identitatem, debere esse intrinsece alicubi: non est tamen necesse ut eandem denominationem, quam extrinsece alicui tribuit, prius det intrinsece alteri, sed potest dare aliam. Exemplum clarum est in visione quæ dominat obiectum visum extrinsece: est tamen intrinsece in potentia, quam non denominat visum, sed videntem: & in actione transeunte constat esse inhaerentem in passio, cui non dat denominationem agentis. Et ratio est clara, quia denominatio extrinseca oritur ex aliqua habitudine formæ denominantis ad rem denominatam: hæc autem habitudine potest esse valde diuersa in ordine ad rem extrinsecam, quam sit in ordine ad subiectum. Sic ergo in præsentem, forma à qua actus denominatur moralis, radicaliter est in aduertentia intellectus, quæ intrinsece est in ipso intellectu, & denominat ipsum aduertentem, actum vero voluntatis denominat deliberatum, seu consideratum: proxime vero est in ipsa voluntate quatenus est indifferens ad agendum, & non agendum: quæ in potentia ipsa est intrinsece & formaliter, & denominat illam liberam quoad facultatem, seu actum primum: actum vero ab illa manantem

denominat liberum, seu morale. Vnde de addi potest hanc denominationem moralem quamuis considerata eymologia vocis, & prima eius inpositione primo conueniat actibus, at tamen secundum rem & secundum illam proprietatem à qua totum esse morale manat, primo, ac formaliter conuenit voluntati, quæ, ut iam explicauimus, dici potest causa moralis, non per denominationem extrinsecam à suis actibus, sed per intrinsecam à sua virtute, à qua habet sic operari posse, quo modo non dicitur causa moralis, quia actum causet, sed quia potens est sic causare.

SECTIO III.

Quid sit esse morale in cæteris rebus quæ hoc modo denominantur.

Materia huius quæ exacte tractanda esset, valde esset diffusa, & inuolueret multa quæ ad alias materias Theologicæ spectant. Ne igitur ab scopo nostro discedamus, attingam solum principia generalia quod & ad hanc materiam multum deferunt, & ex eis facile erit in aliis discurrere. Ad tria ergo capita possunt reuocari ea omnia, quæ moralia denominantur, præter actus humanos, de quibus iam dictum est, primo ad causas, seu principia moralia, secundo ad effectus, seu proprietates morales, tertio ad accidentia, & de singulis pauca.

Circa causam moralem, generatim loquendo, hæc denominatio sumpta est ex modo causandi, ut à fortiori patet ex dictis de actu. Est autem considerandum huiusmodi causalitatem moralem interdum non excludere causalitatem per se physicam, interdum vero ab ipsa cõdistingui. Priori modo causa moralis illa dicitur, quæ licet physice & per se influat in effectum, non tamen ex necessitate causat, sed cum dominio & libertate: & hoc modo voluntas diuina dici potest causa moralis suorum effectuum ad extra: voluntas autem creata non solum effectuum ad extra, sed etiam sui actus qui intra illam manet, dicitur causa moralis, quia licet physice & per se influat in illum actum, tamen id facit cum dominio & potestate non influendi. Atque hoc modo esse morale in tali causa, si sit sermo de causa actuali in actu secundo, includit denominationem, & ab actu suo, seu actione, ut sic, & à potestate non agendi, non enim dicitur causare moraliter, nisi quæ agit potens non agere. Si vero sit sermo tantum de causa in actu primo, denominatio illa sumitur ab intrinseca potentia tantum, & in hoc sensu esse morale est quid physicum & intrinsecum potentia.

Posteriori autem modo dicitur causa moralis, quæ per se & physice non influat in effectum, sed tantum applicando, vel inducendo aliam causam ex formali, aut interpretatiua intentione talis effectus. Hoc constat tam inductione, quam ratione, quia non est alia ratio, in qua hæc causalitas distinguatur à causalitate per se physica. Item quia licet hic modus causandi physice sit per accidens, a tamen moraliter reputatur per se, quia in ordine ad mores illa causa se gerit tanquam intendens per se illum effectum, in quo differt à causa physica, nam hæc per se non intendit, nisi quod per se causare potest: causa autem moralis, quia per cognitionem dirigitur, & per voluntatem operatur, potest per se & directe intendere ea, quæ solum per accidens potest physice causare. Et hinc fit ut talis effectus eodem modo tribuatur tali causæ quoad laudem, vel

Tria genera rerum quæ denominantur morales

I. Generis sunt causæ, quæ moraliter denominantur duplici modo. Vnus modus.

II. Alter modus.

Vel vituperium, premium, vel poenam, ac si per se illum causaret. Quæ omnia moralia sunt ergo & ipse modus causandi moralis est, unde constat non habere locum nisi in causa operante per intellectum & voluntatem, vel in instrumento eius ut supplet eius vicem, & dicit aliquam habitudinem ad intellectum & voluntatem: quo etiam modo causa consilens, perens, & huiusmodi, dicitur causare moraliter: atque hoc etiam esse morale consistit in modo influendi & operandi per voluntatem, vel in ordine ad illam: & per hoc iudicandum est de cæteris.

III. Circa secundum de effectu considerandum est generatim etiam loquendo, effectum ut sic dici *moralem* ex modo emanationis: proprie tamen tunc ita denominatur quando non physice procedit à sua causa, præsertim loquendo de rebus externis, quæ sunt extra voluntatem. Inter hos autem effectus quidam sunt, qui licet denominentur *morales* ex ordine ad causam, tamen in se sunt entia realia & physica, ut premium est quidem effectus moralis meriti, in se tamen est quid physicum & reale, & sic de aliis: & in his fere nulla est difficultas, nam res ipsa physica non essentialiter, sed denominative dicitur moralis effectus, & ideo esse potest totus ille effectus quoad rem physicam sine tali moralitate, quæ sepius sumitur ex intentione agentis ordinantis unam rem ad aliam, vel quia per unam excitatur ad faciendam aliam.

IV. Interdum vero huiusmodi effectus sunt *morales* quoad totum suum esse, qui sunt difficiliores ad explicandum: neque enim hoc esse dicit aliquam entitatem physicam, ac rebus superadditam, neque vere dici potest omnino consuetum, quia vere est in rebus ipsis aliquo modo: huiusmodi est obligatio orta ex promissione, dominium quod transfertur per voluntatem domini, vinculum matrimonii, valor rei ortus ex lege taxante pretium eius: & huc etiam spectat macula peccati, siue habitualis culpa, quæ nec per se dicitur ens positivum reale, ut per se constat, nec simpliciter requirit privationem realem physicam, ut constat in culpa veniali, & in peccato mortali, si esset in homine pura seclusa gratia: dicit ergo solum aliquid morale relictum ex præcedenti actu, quod, generaliter loquendo, nihil aliud est quam denominatio relictæ ex præcedenti actu, non utique ut præteritum est, nam illa ut sic potius est quasi necessaria & naturalis denominatio, sed ut moraliter secundum prudentem existimationem ita se habet ac si præsens esset in ordine ad morales effectus: unde fit ut ratione talis denominationis res sic denominata aliter comparetur ad rectam rationem, ut, v.g. liceat, vel non liceat uti illa, vel ut fit digna odio, vel amore, vel alio simili modo.

V. Ex qua doctrina colligi in primis potest quædam distinctio *moralis entis* præ oculis habenda, nam quoddam dici potest *ens morale* solum denominative, aliud vero entitative, seu substantialiter. Unde etiam obiter intelligitur quomodo *ens morale* distinguatur ab *ente physico*, nam illud *ens morale*, quod solum denominative est tale ratione rei denominatæ est verum, quod ex modo suæ productionis, vel ex aliqua alia habitudine ad liberam voluntatem ut sic, recipit illam denominationem *moralem*, & huiusmodi sunt actus *morales*, & fortasse præcipua eorum bonitas moralis, ut dicemus. *Ens* autem *morale* entitative & substantialiter, licet habeat aliquod fundamentum in aliqua re physica unde oriatur talis denominatio, tamen in se & intrinsece non

Suarez in primam secundam D. Thom.

includit entitatem physicam: & huiusmodi etiam sunt aliqua proprietates actuum humanorum, ut est, verbi gratia, infinitus valor operum Christi, laudabilitas operis, seu operantis, ratione operis: & interdum in causis moralibus, præsertim instrumentalibus, virtus causandi est etiam hoc modo moralis, qualis est in scriptura, vel phitographo, ad efficiendam solutionem debiti, & huiusmodi putatur à multis esse virtus Sacramentorum, quæ pendet ex extrinseca impositione.

VI. Secundo ex his colligitur quomodo possint hæc entia moralia destrui, aut corrumpi, nam sicut per denominationem extrinsecam fiunt, ita per similem modum destruntur, sic tollitur obligatio promissionis per alterius remissionem, vel obligatio voti per dispensationem, vel irrotationem. Solum est observandum, sicut hæc entia dicuntur esse per ordinem ad apprehensionem hominum, quatenus possunt mutare iudicium morale de agendis: ita pari ratione per ordinem ad eandem hominum prudentem existimationem destruntur, quæ per contrarium, ratio recta apprehendit esse factam in obiecto morale mutationem, quæ ita illud relinquit, ac si prior denominatio non fuisset: sicut valor, seu pretium rei durat posita lege taxante, illa autem reuocata per voluntatem Principis tollitur talis valor, & relinquitur res in eo statu, quem ex se haberet nulla posita lege, & sic de aliis. Et ratio generalis est, quia quale est esse rei, talis esse debet finis, vel initium eius.

VII. Circa tertium caput de accidentibus, vel circumstantiis moralibus, nihil fere præter dicta restat dicendum: hæc enim interdum in suo esse sunt entia physica, ut intensio, locus, & cætera, & tunc solum denominantur *morales* aut ex modo quo fiunt, aut certe quia terminant, vel terminare possunt habitudinem actus moralis ad modum obiectorum, de quibus unum verbum statim dicam. Aliquando vero hæc circumstantiæ sunt in toto suo esse *morales* secundi generis superpositi, addunt tamen ordinem ad actum morale quatenus illum possunt aliquo modo afficere accidentaliter, & sic dicuntur circumstantiæ *morales*.

VIII. Ex his itaque facile erit ad has reuocare omnes alias similes denominationes *morales*: dicuntur enim obiecta *moralia*, quia per rationem regulantur, & proponuntur ad actus *morales* elicendos, ut significavit D. Thom. 1.2. questione de *manona*, artic. 1. ad 4. quæ denominatio potest reduci ad causalitatem *moralem*, quia obiecta sunt causa actuum, & in ordine ad *morales* actus illa causalitas est aliquo modo *moralis*, quia non imponit necessitatem: dicuntur etiam *scientiæ morales* vel per modum effectus, quia habent pro materia, atque adeo pro causa obiectiva *morales* actus, vel etiam possunt sic denominari per modum causæ, quia dirigunt aliquo modo actus *morales*. Tandem simili ratione dicuntur aliquæ *virtutes morales*: & licet D. Thom. 1.2. quest. 58. articulo 1. & quest. 1. de *virtutibus*, artic. 10. ad 18. dicat illam denominationem magis sumptam esse à *more* ut significat inclinationem, quam ut significat consuetudinem, tamen mihi valde probabilis est hæc posterior denominatio, tum quia illa prior omnibus habitibus potest esse communis, tum etiam, quia hæc posterior significatio *moris* est magis propria: potest ergo à *more* desumi per modum effectus, quod significare videtur Arist. 2. *Ethic. capite primo*, dicens, *virtus moralis ex more fit*, unde & nomen accepit: vel etiam potest sic denominari per modum causæ, quia est principium

moralium actuum, & sic comprehendit etiam virtutes infusas: imo si hæc denominatio sumatur in hac ampliacione, etiam virtutes Theologicæ possunt dici *morales*, nam reuera actus earum sunt *morales*: verum illa denominatio virtutum specialiter accommodata est ad illas, quæ etiam habent pro obiecto & materia circa quam versantur, aliquos actus *morales*, de quo latius alibi.

IX. Ex quibus omnibus tandem concludo *ens morale* in tota latitudine sua non dicere proprie vnam rationem communem: vt satis patet ex magna varietate huius denominationis quam explicuimus. Vnde licet possimus dicere *ens morale* esse illud quod ad mores pertinet, vel quod aliquo modo ex libero operandi modo procedit, aut ad illum dicit aliquam habitudinem, tamen hæc potius est quædam vocis analogiæ interpretatio, quam alicuius rationis formalis communis explicatio: in aliquibus autem entibus moralibus magis contractis potest vere dari ratio communis abstracta, & diuisio, quæ sub illa fiat per se per modum generis & speciei, & huiusmodi est ratio actus moralis, & ratio bonitatis, vel malitiæ moralis, de quibus nobis mox disputandum est.

DISPVATIO II.

De bonitate & malitia obiectiua humanorum actuum.

Quoniam obiecta, teste Aristotele, sunt priora actibus, & actus humani vel omnino, vel præcipue accipiunt ab obiectis bonitatem, & malitiam, ideo antequam disputemus de bonitate actuum vt actus sunt, dicendum videtur de bonitate obiectorum, quam nos vocamus bonitatem obiectiuam, de qua videbimus an sit, quid sit, & vnde sumatur, seu quoruplex sit, & simul dicemus de malitia, quia facile cognoscitur cognitio positio cuius est priuatio.

SECTIO I.

Utrum in obiectis actuum humanorum sit aliqua honestas, siue bonitas moralis obiectiua.

I. Ratio dubii est primo, quia non oportet vt conditiones quæ sunt in actu, prius reperiantur in obiecto, etiam si sumatur actus totam denominationem suam ab obiecto: ergo licet actus humanus sit bonus ex habitu ad obiectum, non oportet, vt obiectum ipsum prius sit bonum: ergo non est necessaria hæc bonitas obiectiua. Primum antecedens patet inductione, nam licet iudicium intellectus sit verum, non oportet vt illa veritas prius sit in rebus, nam, teste Aristotele, primo & per se est in intellectu, per confirmationem ad res: idem est de certitudine, claritate. Et ratione patet, quia obiectum in tantum potest requirere conditionem quæ est in actu, in quantum est causa illius: obiectum autem non est causa vniuoca actus, sed æquiuoca: non ergo oportet vt in se habeat conditionem illam, quam communicat actui obiectiue: ergo quauis obiecta humanorum actuum aliquo modo communicent actibus bonitatem, non oportet vt ipsa in se bona sint bonitate morali, seu honestate. Secundo, actus interior voluntatis non ideo est bonus, quia obiectum est bonum moraliter: duplex enim esse potest tale obiectum, scilicet, aut res omnino extrinseca, seu quæ nullo modo sit actus humanus, vt est Deus respectu amoris eius, vel potest esse aliquis actus humanus, vt est eorum respectu voluntatis dandi eleemosynam: priora obiecta non possunt dici ex se moraliter bona, aut mala, vt per se constat, quia tantum sunt res quædam simplices & naturales, seu physice: posteriora vero in tantum sunt bona moraliter, in quantum procedunt ab actibus internis bonis: actus enim exterior eleemosynæ ideo est bonus, quia à bona voluntate procedit, vnde si interdum procedat à mala voluntate, est malus: ergo neque in illis obiectis secundum se est bonitas aliqua. Tertio, vt actus voluntatis sit malus, non requirit malitiam in obiecto, ergo neque vt sit bonus, requirit bonitatem: antecedens patet, nam odium Dei est malum, & tamen habet pro obiecto Deum, in quo nulla est malitia, & sic de aliis.

In hac re vix reperio varietatem opinionum, quia Theologi pauca de ea in propriis terminis disputant: potest autem referri hic opinio eorum, qui negant in actibus externis esse aliquam bonitatem, quæ non emanet ab interioribus actibus, quam tenet Almain. tractatu 3. moral. cap. 18. & Ocham. quodlib. 1. q. 10. Gregor. in 2. quæst. 41. Sed reuera hi autores non loquuntur de actibus externis formaliter vt obiecta sunt, sed vt sunt actus humani, quæ consideratio est longe diuersa, vt dicemus.

Dicendum primo. In obiectis humanorum actuum, qui sunt boni moraliter, necessaria est aliqua honestas quæ conueniat obiecto ex se, & affirm. non per actum, & illa recte dici potest bonitas obiectiua. Hanc conclusionem sumo ex D. Thoma 1. 2. q. 19. art. 1. ad 3. dicente, Bonum per rationem presentatum voluntati vt obiectum, & in quantum cadit sub ordinatione rationis, pertinet ad genus moris, & causat bonitatem moralem in actu voluntatis. In quibus verbis dicit aperte bonum præsupponi vt obiectum apte actum voluntatis, & respectu actus moraliter boni: illud bonum aliquo modo pertinet ad genus moris per ordinem ad rationem: est ergo in illo aliqua bonitas quam recta ratio cognoscit, & hanc nos vocamus obiectum honestum: vnde 1. 2. q. 20. art. 1. ad 1. ait idem D. Thomas actum externum pro vt est prior in ordine rationis, quæ internus, habere ex se bonitatem non ab interiori actu, sed quæ sit potius fundamentum bonitatis interioris actus. Vbi est aduertendum non sentire D. Thomam hanc bonitatem nõ conuenire his actibus pro vt in re sunt, eo quod dicat conuenire illis pro vt sunt in ordinatione rationis, quia res quæ iudicatur bona: non in apprehensione tantum, sed in existentiã iudicatur bona: vt ergo iudicium sit verum, oportet vt res in se habeat bonitatem, quam habet vt rationi obiecta: dicit tamen D. Tho. hanc bonitatem conuenire actibus externis vt sunt in apprehensione rationis, quia vt sic obiciuntur voluntati, & ita hoc modo dicendi, explicuit hanc bonitatem esse obiectiuam, & conuenire actibus externis, non vt actus sunt morales, sed vt obiecta sunt. Eandem doctrinam repetit quæstione secunda, de malo, articulo tertio, in corp. & ad octauum, vbi hanc vocat bonitatem primordiale: & ita conclusionem hæc fere omnes Thomistæ docent. Conrad. alii 1. 2. quæst. 20. art. 1. & 2. Ferr. 3. cont. Genr. cap. 1. Viger. in Sum. c. 3. §. 7. vers. 2. & alij Theologi quos infra referam.

Ratione